

EN ANONYM DANSK ANARKISTS LIV OG VIRKE

Werner Andersen-Lund (1912-2003)

Af Anders Gantriis

Vi bringer her to artikler om dansk anarkisme i mellemkrigstiden og Internationale Unges Forbund (IUF). Artiklen ‘Skovgadens folk’ er skrevet af Werner Andersen-Lund og artiklen om IUF af Oda Carøe Brandt. Anders Gantriis, som oprindeligt har fået artiklerne af Werner Andersen-Lund, lægger for med en indledning om Werner Andersen-Lund. Oda Carøe Brandt præsenteres i Werner Andersen-Lunds essay.

Werner Andersen-Lund var søn af en fransk officer på gennemrejse og en bagerjomfru i Mindegade i Aarhus. Tidligt blev han sat i pleje hos morforældrene, der boede i den landsby, der er skildret i “Skovgadens folk”.

Han var meget glad for morfaren Anders Iversen (f. 1858) – den røde smed – og mormoren Maren Iversen (f. 1866), der begge var klassebevidste og overskudsprægede. Når den lille Werner ikke gik i skole, hjalp han til i smedjen. Det er nok en af grundene til hans gode fysiske form hele livet. Det billede jeg har af Werner er en meget rank mand, af middelhøjde med langt gråligt hår og åbenstående skjorte. Man lagde mærke til ham. De holdninger og den livsopfattelse Werner havde, blev

grundlagt i landsbyen og det baserede han sit liv på. Solidaritet, klassebevidsthed, frihed, anarkisme var nøgleordene i hele hans liv. Men mit indtryk er, at han ønskede, at komme anonym gennem tilværelsen.

Jeg lærte Werner at kende i 1985 og i de 17-18 år, jeg kendte ham, besøgte jeg ham 2-3 gange om ugen, ofte med mine børn eller venner, veninder og kærester.

Det var en fornøjelse at besøge Werner. Han var altid gæstfri og på trods af de oplevelser, han havde været igennem, gennemgående i besiddelse af et højt humør. Han hadede fascismen og især nazismen inderligt. Men kunne fortælle mange konkrete og spændende historier om kampen mod dem. Han havde et stort fortælletalent og en meget stor glæde ved at fortælle. Og i min dialog med ham – da vi talte om mange emner – elskede han at grine og more sig over menneskebørnernes pudsigheder.

Når jeg besøgte Werner var han altid i gang med en bog, oftest om anarkismen eller sjældnere frihedskampen 1940-45. Han havde også planer om at skrive om centrale begivenheder i anarkismens historie, f.eks. Haymarket-affæren¹ og sagen mod Sacco og Vanzetti,² men jeg tror ikke de blev skrevet.

Der findes ikke meget materiale, som belyser de to tekster om Skovgaden og IUF, så meget af det jeg skriver om Werner og hans liv, er baseret på mine samtaler med ham. Man kan sige, at han var revolutionær anarkist hele sit liv og ikke som mange af dem, der som unge i 60'erne, måske især akademikerne, skiftede standpunkt og synspunkter – nogle til ukendelighed. Det sidste tog Werner ikke så tungt, han samarbejdede lokalt om konkrete projekter med dem, der ville en forbedring og ændring af forholdene.

Inden jeg vender tilbage til at fortælle om Werner, som trods aldersforskellen på godt 40 år blev en meget nær kammerat, skal vi i sandhedens lys omkring mig og mit forhold til Carl Heinrich Petersen, som havde utrolig stor betydning for mig og for at føre mig ind i anarkistiske tankebaner, som senere er blandet op med mange andre teorier og med min livserfaring.

Jeg er ikke "68'er" eller tilhører de store generationer fra 1943-48. Jeg er født i 1953 i Skive i den højere middelklasse. Trygge forhold. Godt nok med en ret autoritær far og en god mor. Jeg ledte nok i mit unge liv efter en anden "faderfigur". Ikke mere herom. Da jeg begyndte at "vågne" rent politisk og socialt, blev jeg venstreorienteret, som det hed dengang. I 1969 startede jeg på Skive gymnasium, som var nyåbnet i 1968 og et spændende sted. Vi lavede flere politiske tilkendegivelser,

men så i 2. g ville jeg sammen med en pige fra 1. g, Jonna, lave en revolutionær studiekreds, og vi henvendte os til en lærer. Han sagde, at han ikke kunne lede den, men at der boede en mand i Viborg, som kunne: Carl Heinrich Petersen. Vi spurgte rektor, en generøs mand, og studiekredsen blev oprettet i 1970. Carl Heinrich Petersen var for mig en mand fra en anden verden. Med en meget stor viden om den danske og internationale, revolutionære arbejderbevægelses historie. Vi skulle lave oplæg, men ellers var talen og diskussionen fri. Jeg blev venner med Carl Heinrich og besøgte ham ofte, både fra Skive og senere fra Aarhus. Han lærte mig meget, havde megen humor og i perioder boede jeg hos ham i Gothersgade i Viborg. Vi fortsatte et nært venskab til hans død i 1988. Han havde et stort forfatterskab og var en rar og varm mand. Jeg vil citere Morten Things fine nekrolog i *Information* 18. januar 1988:

“Vi vil savne ham i diskussionerne. Hans imødekommenhed og hjælpsomhed var stor. Han gik aldrig af vejen for en lejlighed til at fortælle nogle af sine historier. Han havde den vigtige funktion at være bindeled mellem det gamle og det nye venstre. Han var med til at give os et historisk perspektiv. Det glemmer vi ikke.”

Jeg hjalp også til i hans anarkistiske boghandel; det var mest efter jeg var flyttet til Aarhus for at læse historie og idehistorie. Belønningen for at hjælpe ham var en cerut, en bajer eller en bog efter eget valg. I denne sammenhæng så jeg Werner første gang. På gangen i “Stakladen”. Han kom gående og Carl Heinrich sagde til mig: “Anders du passer lige boghandlen alene.” Så forsvandt de, og der var topmøde! Jeg fik først kontakt med Werner i 1984, og så fandt jeg ud af, at Carl Heinrich boede hos Werner og Lilly, når han var i Aarhus. *Den glemte socialisme* kaldte Carl Heinrich sin sidste store bog, og heraf var han og Werner rundet, det vil sige med inspirationer fra anarkisme, syndikalisme og anarko-syndikalisme.

I 1984 havde Werner og Lilly boet i mange år i Falstersgade. Jeg boede ret tæt på i kommunens huse. Jeg kom cyklende og så Werner stå på hjørnet. Jeg tænkte: “Nu skal det være” og cyklede over til ham. Han smilede, og vi kom i samtale. Han inviterede mig hjem på kaffe, og forbindelsen var knyttet.

Werner blev jo anbragt af sin mor i landsbyen hos sine bedsteforældre. Miljøet var revolutionært socialdemokratisk og anarkistisk. Hans morfar var stiller for Peter Sabroe og mormoren var den første kvinde i Aarhus-området, der blev indvalgt i en hjælpekasse. To stærke person-

*Anders Gantriis og
Werner Andersen-
Lund*

ligheder. I den landsby er Werner opvokset med skarpe sociale diskussioner og synspunkter, og her har han fået sit livslange instinkt for social retfærdighed. Det var en tryk og arbejdsom tid – en tid han ofte omtalte som sit livs bedste.

Som 15-årig flyttede Werner fra landsbyen til Viby, hvor han blev arbejdsdreng på FDBs fabrikker. I Viby mødte Werner en murer, der havde været aktiv i Fagoppositionens Sammenslutning (FS), og de lavede en studiekreds. FS var en revolutionær, syndikalistisk organisation, som især havde betydning fra 1910-22 med Christian Christensen som en af de toneangivende.

Werner ledte efter et sted til sine ideer og til en international sommerlejr med ligesindede. I begyndelsen blev det ved Moesgård Strand, men der kom for meget borgerskab, fortalte han. Så vandrede han ind i landet og kom til Ravnsø, en sø omgivet af skov tæt på Ry og især Javngyde. Det blev stedet både før, under og efter 2. verdenskrig.

Siden sit 12. år havde Werner været vegetar. Han lovede sin mormor ikke at røre alkohol, et løfte han holdt. Tobak var der heller ikke meget af. Han var ikke fanatiker eller prædikant – blot konsekvent med hensyn til sig selv.

Han malede i 1930erne i Ung Kunst, og jeg har flere af hans gode

billeder. Men i 1980'erne og 90'erne begyndte han at lave akvareller af meget høj kvalitet. De akvareller har jeg for nylig fået af historiker Rita Sørensen, en flot gave!

Jeg ved ikke, hvornår Werner har skrevet "Skovgadens folk". Oda Carøe Brandts artikel ved jeg heller ikke, hvornår hun har skrevet. Hendes videre liv skildrer Werner i "Skovgadens folk".

Da Werner sammen med andre i 1936 bryder op fra årets sommerlejr et stykke tid før borgerkrigens udbrud den 19. juli 1936, er de klar over, at "noget" vil ske i Spanien. De gør ophold i Toulouse, hvor der er mange anarkister osv. Her diskuteres ivrigt og efter at være brudt op og efter en dristig vandretur over Pyrenæerne tager de videre til Barcelona. Her står anarkisterne stærkt; her er både CNT-fagforeningen og FAI en slags politisk lederskab for anarkisterne, som udgøres af ca. 35.000 mennesker i hele Spanien. Det er her i Barcelona, der bliver dannet en skandinavisk kolonne. Den skulle hovedsagelig være med til at generobre Zaragoza.

Werner var i Spanien til republikkens nederlag – Francos sejr med massiv støtte af det fascistiske Italien og Nazityskland, hvor hans norske kæreste, Gry, blev dræbt af tyske Stuka-fly. Werner overlevede, som han også gjorde det under besættelsen. Han var under jorden hele besættelsen, en del af tiden ved Ravnsø.

Efter republikkens nederlag til Franco – af mange kaldt optakten til 2. verdenskrig – blev Werner interneret i en krigsfangelejr i Bretagne i et halvt år. Mens borgerkrigen stod på, havde vestmagterne lavet ikke-interventionspagten, der var omfattende og bl.a. også betød forbud mod at rejse til Spanien, så, da de frivillige med skib ankom til Esbjerg, blev de hyldet af Martin Andersen Nexø, men, som Werner fortalte, bagved stod det danske politi og arresterede dem.

Werner kom i arresten, men efter et stykke tid løsladt igen. Herefter tog han til Roskilde arbejderhøjskole; et ophold han lærte meget af, og hvor han blev ven med Leo Kari (1918-74) også spaniensfrivillig og senere forfatter. Werner var aktiv i frihedskampen som sabotør og med sin gruppe, men det har jeg ikke overblik over.

På et tidspunkt sidst i 1939 fik Werner en tysk kæreste, Lieschen, som var sygeplejerske i Berlin og stærkt antinazistisk. Werner fortalte, at hun samlede brød og madvarer til de forhutlede børn og unge i Berlin og delte det ud. Jeg har et stort foto af hende fra Ravnsø, hvor hun sidder nøgen (de var også naturister), meget anstændigt, på en badebro. Lieschens bror, der var officer, deltog i Stauffenberg-attentatet på Hitler i 1944. Alle deltagere blev opsporet og hængt i violinstrengene. Lieschen

blev også arresteret af Gestapo og efter forhør skudt gennem tindingen. Werner var alene igen.

Han blev efter krigen udlært støber og former. Årene 1945-55 er ret mørklagte for mig. Men en gang i 1950'erne mødte han Lilly, som var gift og havde tre børn. Men hun faldt for Werner og de fandt sammen. De flyttede til Falstersgade 9, hvor jeg mødte dem meget senere. Werner beholdt halvdelen af et ældre hus ved Ravnsø og købte senere en lod jord på den anden side af søen. Han var jo vegetar, så her dyrkede de grøntsager og krydderurter. Nede ved huset fik Werner en jolle med motor, så han kunne komme over til jordlodden. Han lavede kuler, så i mange år var de selvforsynende.

Så springer jeg til 1960'erne. Werner var med i atommarcherne og opbruddet i 1960'erne. Han var på en måde lige til sin død tidløs og kunne tale med alle aldre. Han tog til Paris i 1968 og var meget optaget af, hvad der skete der.

Werner fik i 1970'erne kontakt med dele af "det nye venstre" i Aarhus, hvor han var meget aktiv. Der blev arrangeret musik- og diskussionsaftener jævnligt i Falstersgade. Sjællandsgades beboerforening var meget aktiv med eget blad. Werner var med i nogle af de første aktioner (1976-77) mod ejerlejligheder og såkaldte fupmoderniseringer, før der gik ejendomsinteresse i det hele. Han var med til at få oprettet "Børnernes jord", en stor og dejlig legeplads med dyr og et godt stort hus med spisemuligheder for kvarterets beboere. Et sted som stadig fungerer på bedste vis.

En veninde af mig, Anne Grete Linnet, satte et stykke i *AFID-dialog*³ om aktiviteter. Werner læste det og tog ud til Anne Grete. De to samlede en gruppe, som etablerede "Regnbuen", den anarkistiske bogcafé i Mejlgade. Sammen med Lena Dalgaard etableredes en børn- og unge-telefon i Werners lejlighed. Og Werner deltog aktivt i 1970'ernes og 1980'ernes arbejdskonflikter.

Med disse ord håber jeg at have givet et lille indblik i Werners liv og gerning. Det er mest baseret på mine samtaler med ham gennem 17 år, altså hukommelsen.

Han var en beskeden mand, men frem for alt en handlingens mand, altid i et godt humør. Det er for mig enestående at have kendt Werner. Ofte når jeg kom til Falstersgade, hvor døren altid var åben, gik Werner rundt inde i lejligheden og sang arbejdsange. Så lyttede jeg lidt. Når jeg så kom ind i lejligheden, sagde han ofte: "Det var satans – aldrig har jeg set Sverige så tydeligt" og stak mig et stort smil. Vi fik kaffe og fortællingerne kunne begynde.

Noter

1. Haymarket-affæren: Under en demonstration den 4. maj 1886 på Haymarket i Chicago. En ukendt kastede en bombe mod politiet og adskillige demonstranter blev dræbt af politiet.
2. Bartolomeo Vanzetti (f. 1888) and Nicola Sacco (f. 1891) var to italienskfødte anarkister, som i 1920 blev arresteret for et røveri i South Braintree, Massachusetts, hvor to var blevet dræbt. På trods af manglen på beviser blev de henrettet for dobbeltmordet i 1927.
3. *AFID dialog*. Udgivet af Anarkistisk Føderation i Danmark, 1976-91.

Anders Gantriis,
Høgevej 29, 6. th.,
8210 Aarhus V.

Anders Gantriis har læst historie og idehistorie
1972-78, siden proletariseret.